

Christian V. Costamagna¹
University of Rijeka, Center for Advanced
Studies Southeast Europe
Rijeka (Croatia)

911.3::327(100)"20"
355.4(477)"20"
355.48(497.1)"1999"
327(73:477)"20"

Review scientific paper

Submitted 21/02/2023

Revised 20/04/2023

Accepted 20/04/2023

doi: [10.5937/socpreg57-42985](https://doi.org/10.5937/socpreg57-42985)

WAR IN UKRAINE AS A LONG-TERM EFFECT OF NATO INTERVENTION AGAINST YUGOSLAVIA? AN OVERVIEW

Abstract: The Russian invasion of Ukraine in February 2022 can also be traced back to historical processes and not only to contingent causes. In this paper, I will try to understand whether it is possible to argue that the current armed conflict in Ukraine is a long-term effect of the 1999 NATO bombing of Yugoslavia. The aim of the research is to critically analyze the interpretations that see in the NATO intervention against Yugoslavia a historical turning point and what consequences it had. The research is based on the current scholarly literature and on the speeches of Russian state officials, and is carried out adopting an historical approach and a comparative method.

Keywords: War in Ukraine, Russia, Operation Allied Force, West, Yugoslavia

INTRODUCTION

The paper aims to understand, albeit in general terms, whether it is possible to detect any interpretative link between the NATO bombing of Yugoslavia in 1999, whose name is Operation Allied Force (OAF) and the Russian invasion of Ukraine in 2022, or, more precisely, whether it is somehow plausible to consider the war in Ukraine as a long-term effect of the OAF. Therefore, the present work does not start from the assumption that there is necessarily a link between the two historical events but intends to investigate whether it is possible to find any connection between them.

First, I will briefly examine some of the current interpretations about the causes of the war in Ukraine and what prompted Russia to invade Ukraine in February 2022. Secondly, some speeches by the Russian political authorities in the days immediately preceding the invasion of Ukraine, containing explicit references to the OAF, will be briefly considered. Thirdly, some of the criticisms to which the Russian similarities between the OAF and the invasion of Ukraine have been subjected will be considered, trying to understand what the limits of such comparisons are.

¹ christian.costamagna@gmail.com

Finally, some interpretations will be examined, drawn from the academic literature but not only, on the repercussions of the OAF on Russian policy towards the West. The aim is to identify whether or not there are elements that can in any way support the interpretative link between the OAF and the Russian invasion of Ukraine. The present work is the result of research, analysis, and synthesis of primary and secondary sources of political and historical nature.

DIFFERENT INTERPRETATIONS ON THE CAUSES OF THE WAR IN UKRAINE

Deepening in this article the interpretations of the causes of the Russian invasion of Ukraine would take us far beyond the intended purpose. For the purposes of this work, it will be limited to acknowledging the fact that there are currently various interpretations that are often at odds with each other. One of the best-known and controversial views concerns the American political scientist John Mearsheimer, who argues that the primary responsibility lies with the United States because it wanted Ukraine to join NATO, thus constituting a danger to Russia's national security (European University Institute, 2022).

However, other experts disagree with this view. For example, Person and McFaul (2022) argue that it is wrong to state that Ukraine's eventual inclusion in NATO would have determined the Russian reaction, as this possibility had previously been accepted by Moscow. More precisely, the motivation for Russia's "denazification"² of Ukraine is to be found in the Putin regime's fears of democracy, because Putin's real goal is "antidemocratic regime change" in Ukraine (Person & McFaul, 2022).

Another expert on Russia, Professor Stephen Kotkin, has positions that are rather similar to those of Person and McFaul. In fact, Kotkin (The New Yorker, 2022) traces Russia's current policy not to NATO expansion but to long-standing features of Russian history, in particular autocracy, repression, and militarism, thus to "internal processes in Russia that account for where we are today". The crux of the problem would be, according to Kotkin, that Russia is a great power but cannot compete on the same level with the West because the latter "has always been more powerful" (The New Yorker, 2022).

The American political scientist Joseph Nye (2022) proposes an interpretation of the causes of the war in Ukraine articulated on four levels and identifies, among the immediate causes, Putin's presumption, later revealed to be wrong, that he can install a puppet government in Kiev. In the intermediate causes, Nye recognizes aspects such as, for example, the fact that Putin considered Ukraine as a kind of artificial state and, at the same time, wanted to expand the "Russian world" and expand Russian territory like the great tsars of the past. In the most distant causes, Nye frames the enlargement of NATO but considers it a factor that is not so incisive. Finally, in the most remote causes, Nye believes there is the disappointing transition process in Russia that began after the end of the Cold War (Nye, 2022). Thus, the OAF is not mentioned as a possible cause of the Russian invasion of Ukraine, even in the most distant motivations.

² As is known, "denazification" is the term used by Russia to indicate the invasion of Ukraine in February 2022.

To simplify, the two theses, among those indicated above, that are most at odds with each other on the causes of the war in Ukraine fall into two different spheres. Indeed, claiming that NATO is responsible for the war in Ukraine has to do with factors external to Russia. Conversely, arguing that Russia is historically an autocratic and militaristic country fearful of democracy has to do with the dynamics of an internal nature in Russia. Clearly, these interpretations do not include OAF as the long-term cause of the conflict in Ukraine.

Below, we will try to understand if it is possible to identify a link between the OAF and the Russian decision to invade Ukraine in February 2022.

RUSSIA AND THE NATO BOMBING OF YUGOSLAVIA

Probably, from a historical point of view, Putin's well-known speech in 2007 at the Munich Conference on Security Policy (Kremlin, 2007), rather than his 2013 speech at the Valdai International Discussion Club (Kremlin, 2013) or, again, his article "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians" (Kremlin, 2021) could explain the reasons for the choice to attack Ukraine in 2022 much better than the OAF can, as such. However, it is an element of undoubted interest that Putin has chosen, 23 years later, to mention the NATO bombing of Yugoslavia just before the attack on Ukraine.

In fact, in the days immediately preceding the Russian attack on Ukraine, it is possible to find references to the OAF on at least two crucial occasions, in the speeches of the political leaders in Moscow. First during a press conference with German Chancellor Olaf Scholz on February 15, 2022, in which the Russian president complained that NATO had demonstrated in 1999, by bombing Serbia, that it had an aggressive attitude, having also acted without the mandate of the United Nations (Tagesschau, 2022). Scholz countered by claiming that NATO's 1999 operation was carried out to prevent genocide³, but Putin responded by explicitly comparing what was happening in the Donbass by Kiev to genocide.⁴

The second circumstance concerns the meeting of the Security Council of the Russian Federation, held on February 21, 2022 (Kremlin, 2022), in which the Foreign Minister of the Russian Federation, Sergey Lavrov, referring to what Putin said with Scholz, confirmed Putin's interpretation, according to which, just as NATO claims to have wanted to prevent a genocide in Kosovo in 1999, similarly Russia intended to prevent a genocide of Russians in Donbass.

Putin or Lavrov, as can be seen from the cases indicated above, do not explicitly intend to motivate with the OAF a possible Russian attack against Ukraine, also because objectively there is no direct link between the two events. However, recalling the events of 1999 involving NATO and Yugoslavia served at least to justify, in the official narrative adopted by Russia, on an ethical and moral level, in the eyes of international public opinion, the attack on Ukraine that Russia had planned.

³ Scholz was referring to how NATO countries justified military intervention in 1999.

⁴ Putin was referring to the Kiev authorities' treatment of the Russian population in eastern Ukraine after the events of 2014.

CRITICISM OF RUSSIAN INTERPRETATIONS OF THE OAF

In the course of 2022, with the war in Ukraine already underway, there have been some attempts to explain why Russia also mentioned the OAF in conjunction with the war in Ukraine. Indeed, in Jade McGlynn's detailed analysis, it is stated:

“The Kremlin has long indulged and incited the collective national trauma of the collapse of the Soviet Union to present itself as the avenger of past humiliations. By invoking Kosovo in Ukraine, Russia is demonstrating (to itself most of all) that it has returned to great-power status and intends to carry out an explicit undoing of the post-Cold War security architecture, crossing the threshold into a different world order, rather than simply straining or revising the current rules” (McGlynn, 2022).

Western Balkan political scientist Florian Bieber believes that the comparison between the OAF and the conflict in Ukraine is unfounded. In fact, he writes that:

“Putin mirroring NATO's claims to justify the war against Ukraine could easily be dismissed as a gross distortion of reality. While the legal foundation for NATO's intervention was shaky, the substantial human rights violations and ethnically motivated oppression by the Yugoslav and Serbian governments against Albanians were well documented, as was the unwillingness of the regime to agree to a diplomatic solution” (Bieber, 2022).

Bieber (2022) also recalls the fact that the OAF must be contextualized on the basis of what happened in previous years in Croatia and Bosnia and Herzegovina, where:

“[...] genocide, ethnic “cleansing”, and massive war crimes committed by the Bosnian Serb army, which was equipped, funded by and integrated into the Yugoslav army. There was a reasonable basis for the intervention of NATO, and the UN Security Council that could have authorized the operation was blocked due to Russian and Chinese opposition” (Bieber, 2022).

Bieber (2022), referring to an article by Cameron Abadi, highlights the fact that NATO's intervention has ultimately provoked a revanchist reaction on the part of Russia and China. NATO's operation against Serbia in 1999 would therefore have been a “turning point” for Russia, as well as for China, because they would have perceived NATO as their “main threat”. Finally, adds Bieber (2022), “[f]or Russia under Putin [...] Kosovo became a key feature in defining Russian relations with the West and justifying Russian policies towards its neighbours”.

Even more explicit is Michael Martens (2022), journalist, correspondent of the *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, who considers “Kremlin propaganda” the interpretation according to which the bombing of Yugoslavia in 1999 can justify Russia's wars against neighbouring countries. Martens, basically, considers the cases of Yugoslavia in 1999 and Ukraine in 2022 to be incomparable, with some exceptions. Finally, Martens adds, in 1999 there was also a different context, because it came from years of war in Bosnia and the emblematic case of Srebrenica and the serious responsibilities of the army of the *Republika Srpska*. Therefore, in 1999, the aim was to avoid a repeat of a new Srebrenica in Kosovo (Martens, 2022).

As can be seen, the sharp criticism of Putin's use of the OAF is that Russia is instrumentalizing the NATO bombing of Yugoslavia in order to actually justify its ambitions as a great power and to avenge the humiliations suffered in the 1990s. Moreover, according to critics, the OAF was a morally justified campaign, regardless of the norms of international law.

MAKING SENSE OF THE OAF CONSEQUENCES FOR RUSSIA

That the OAF has put a strain on the relationship between the US and Russia was evident from the beginning. Tensions were very high, especially when Russian military forces took Pristina airport in June 1999. It was undoubtedly the most serious moment in relations between Washington and Moscow since the end of the Cold War. At the time, it was feared that there might even be a direct confrontation between NATO and Russian forces.⁵ However, the OAF would somehow leave a trace in relations between the West and Russia even in the following years.

Oleg Levitin, PhD, a Russian diplomat who “[...] served on the Russian foreign ministry Balkan desk and in the Russian embassies in Tirana and Belgrade [...]” (Levitin, 2000, p. 130), states that “[...] it is Russia that has suffered the real fiasco in the Balkans” because “Moscow managed neither to become a genuine partner to the West, nor to create an effective anti-Western outpost in Yugoslavia” (Levitin, 2000, p. 131). Levitin traces the causes of this “fiasco” to factors internal to Russian politics, such as Russia's weakness, the inconsistency of its foreign policy, and the constant procrastination and improvisation of Russian diplomacy (Levitin, 2000, p. 130). Levitin offers a very sharp critique of Russia's policy and believes that:

“Anger within the Russian establishment and among the general public over NATO's military intervention was used by Russian authorities to shift the blame for their own failures in Kosovo. Many analysts have correctly emphasized that Russians' reaction to the bombing of Yugoslavia had little to do with Kosovo itself. Rather, the outrage was a manifestation of broader anti-NATO sentiments and an outlet for all the humiliations and frustrations of the post-Soviet period. These sentiments would have come out into the open with or without the Kosovo war” (Levitin, 2000, p. 138).

Moreover, Levitin, from his point of view, believes that “[the] rise of anti-Western sentiment, harsh rhetoric and ominous revisions to Russian military doctrine and the national-security concept are not reason enough to conclude that the Kosovo intervention – or NATO enlargement for that matter – were mistakes” (pp. 138-139).

The Russian diplomat Levitin concludes his article with a forecast about the future:

“After the March 2000 elections, the new leadership⁶ (which will presumably come to power on a platform of the restoration of Russia's strength and new assertiveness in foreign policy) may be tempted to use Kosovo as a pretext for anti-American and anti-Western rhetoric” (Levitin, 2000, p. 139).

⁵ For a reconstruction of the events, see the book written by Norris (2005).

⁶ Vladimir Putin was elected as the new President of the Russian Federation.

A different approach than that of Levitin, although not very different in its conclusions, was adopted by Professor James Kurth, an American political scientist, who, speaking of the consequences of the OAF for Russia, states that:

“Russia can readily interpret the Kosovo War as establishing useful precedents for its own future wars. If the United States and NATO can use military force to protect a repressed minority within another state, then surely Russia could legitimately use military force to protect a repressed minority, particularly a Russian one, within a neighbouring state. In the future, Russia could use Kosovo to justify military intervention in such states as Estonia, Latvia, Ukraine, and Kazakhstan, even if the real motive was not the protection of the Russian minority and its safety but the restoration of Russian power” (Kurth, 2001, p. 91).

Ten years after the OAF, Mark Webber (2009), Professor of International Politics, referring to an article written by Derek Averre, believed that:

“OAF added to the Russian sense of resentment with the West that had been brewing since the end of the Cold War and was a major factor in the shift towards geopolitical pragmatism under President Putin. Russian acts ranging from the use of force in Chechnya to the intervention in Georgia have a lineage which can be traced back to the Kosovo crisis” (Webber, 2009, p. 459).

In a very detailed way, it is possible to find, in a text by the Russian scholar Leonas Tolvaishis (2019), a very important aspect for the purposes of this work, namely that the NATO bombing of Yugoslavia had a decisive impact on Russia’s foreign policy and affected Russia’s different orientation towards the West (Tolvaishis, 2019, p. 104). More precisely,

“the fate of Yugoslavia is projected on the fate that the NATO alliance has reserved for Russia itself (dissolution and loss of subjectivity)”, in a context, that of the late 1990s, of Russia’s weakness also due to the internal financial crisis. The change triggered, Tolvaishis argues, prompted Russia to embrace the “realpolitik paradigm” (Tolvaishis, 2019, p. 104).

Finally, according to the journalist Stanko Cerović, whose article (Radio Television o Serbia [RTS], 2022), unlike the texts indicated above, was published after the beginning of the war in Ukraine, the OAF would have been the initial stage of a long series of wars conducted by the United States in the following years, such as in “Afghanistan, Iraq, Libya, Syria”. Cerović (RTS, 2022) believes that with the OAF “a hidden world war” has begun that would continue to this day, thus including the current war in Ukraine. In turn, the purpose of such US wars, according to Cerović, would be to weaken major powers, such as Russia and China, to ensure America’s supremacy. However, the OAF would have proved to be a mistake according to Cerović because the action of NATO, led by the Americans, would have sounded an alarm signal in various countries, in addition to Russia, which could also suffer the same fate, pushing them to rearm (RTS, 2022).

Below we will see in a synthetic way some texts that, in a similar way to Cerović, interpret the OAF as an attack by the USA also aimed at Russia and the repercussions it has had on Russian internal politics.

The first case concerns an interview (Radio Television of Vojvodina [RTV], 2007) with the Nobel Prize winner for literature, a well-known Russian dissident at the time of the Soviet Union, Aleksandr Solzhenitsyn, who in 2007 claimed that NATO's attack on Serbia had called into question Russia's relations with the West "in all strata of Russian society". Solzhenitsyn adds, however, that a second factor that would have contributed to this profound change in Russia's perception of the West would also be the expansion of NATO into the territories of the former Soviet Union (RTV, 2007). As will be seen below, it is possible to find in other authors interpretations similar to that of Solzhenitsyn.

In a speech by Russian General Leonid Ivashov (Vojvodić, 2009), it is possible to see a link between the OAF and Russia. In fact, from his speech, it emerges that both Serbia and Russia have been under attack by the West for some time, a form of war that is not only military but contains different dimensions, economic, political and otherwise (Vojvodić, 2009, p. 67). According to General Ivashov, the West, composed of the "Anglo-Saxon elite", "German criminals" led by a spirit of revenge, "international Zionism", the "international financial oligarchy" and in alliance with "international Christianity" and in particular "the Vatican", strengthened by the position of advantage created by the collapse of the Soviet Union, would be trying to control the world and make it unipolar, according to their goals. Serbia, according to General Ivashov (Vojvodić, 2009, p. 68), would therefore have been a "polygon" of proof of these new objectives of the West.⁷

Interestingly, General Ivashov, in January 2022 (The Moscow Times, 2022), contrary to what one might apparently expect, issued a communiqué calling on President Putin to resign and end his "criminal policy of provoking a war". Namely, Ivashov, in 2022, attributes to the Russian political elites and their lust for power the decision to risk "the final destruction of Russian statehood and the extermination of the indigenous population of the country" (The Moscow Times, 2022). Therefore, the real danger to Russia is of an internal nature and would not come from the West or Ukraine.

Russian historian Elena Guskova (2010), an expert on the Balkans, interprets the consequences of NATO's bombing of Yugoslavia and credits Serbia, which alone defended "[the] borders of Orthodoxy and Slavism," with the historic merit of making Russia aware of "its role, tasks and possibilities in offering resistance to these events," that is, the forces and logic underlying NATO's bombing of Yugoslavia (Guskova, 2010, p. 223).

Aleksandr Dugin and Leonid Savin (2018)⁸ state that "Serbia (Yugoslavia) was practically the first state that became the experimental battlefield for network wars [...]" (Dugin & Savin, 2018, p. 63).⁹ According to the two Russian authors, Serbia, in the last twenty years (p. 64), has been the object of a forced imposition of Western ideology and institutional models by the West to the detriment of local ones. The ultimate goal of such imposition

⁷ General Ivashov's statements would deserve a series of necessary assessments and appropriate comments. For example, General Ivashov's interpretation of the West has many points in common with a series of conspiracy theories, which are also present in Serbia. See, for example, Byford (2006). However, here we will limit ourselves recognizing the fact that a parallelism emerges, in a relatively indirect form, between the OAF and a supposed war of the West also against Russia and not just Yugoslavia.

⁸ I thank the anonymous reviewer for having brought this book to my attention.

⁹ The page numbering refers to the digital version of the book.

by the West, according to Dugin and Savin, would be, in essence, the subjugation of Serbia to Western interests. Dugin and Savin argue that the United States, using a military doctrine called *Network-Centric Warfare* dating back to the 1990s, and taking advantage of its superiority in information technology, would seek to impose its strategic, political, and economic interests on a global scale, not necessarily by military means. Dugin and Savin argue that Russia is also the object of the *network war* by the United States (Dugin & Savin, 2018, p. 165), thus jeopardizing Russia's sovereignty, and call the *network war* a "conspiracy" (p. 193). In the essay written by Dugin and Savin, unlike other authors considered in this article, there is essentially no identification of a clear cause-and-effect relationship between the OAF and the consequences on domestic politics in Russia. In Dugin and Savin's book, however, it emerges that, according to their interpretation, the same logic that led to the OAF in 1999¹⁰ is in place towards today's Russia¹¹, namely the hegemonic will of the United States against the rest of the world. In this sense, Dugin and Savin positions are closer to those of Ivashov (Vojvodić, 2009) and Cerović (RTS, 2022).

The Russian journalist and politician Pyotr Olegovich Tolstoy (2019) believes that the bombing of Serbia has "convinced the Russians" of the "hypocrisy" and "double standards" of the West (Tolstoy, 2019, p. 164). He adds that "what happened to Serbia was a lesson for Russia and for the Russians. It has also determined our relations with the West and will continue to do so in the future" (Tolstoy, 2019, p. 166).

A further interpretation that embraces the thesis according to which the OAF had among its objectives also Russia can be found in a text by Konstantin Zatulin (2020), where it is argued that it was a war of the United States also "against Russia" (Zatulin, 2020, p. 175). Zatulin adds, however, that this was not understood in Russia at the time, especially by Yeltsin's regime. At the end of his speech, Zatulin again emphasizes how important it is for Russians not to be "timid patriots", because otherwise it would mean having "learned nothing from the tragedy in Yugoslavia", obviously referring to the OAF (Zatulin, 2020, p. 177).

In his commentary, the journalist Oleg Bondarenko (2020) states that Yeltsin's policy did not defend Yugoslav or even Russian interests, and, moreover, the NATO operation would have therefore put an end to "pro-Westernism" in Russia (Bondarenko, 2020, p. 207). Bondarenko also argues that it is possible to trace some link between the OAF, the reactions in Russia at the time, the beginning of Putin's presidency, and the events in Ukraine in 2014. The common thread in that series of events is represented by the "sovereign policy" conducted by Russia, in discontinuity with that of Yeltsin, which was instead pro-Western (Bondarenko, 2020, p. 208).

CONCLUSIONS

The immediate causes of the war in Ukraine, which arose due to the Russian invasion in February 2022, as noted in the texts examined in this work, do not include the OAF. Other types of causes emerge, linked to the authoritarian character of Russia's internal

¹⁰ This concept was explained by Leonid Savin during a presentation of the book (HelmCast, 2 March 2018).

¹¹ Dugin and Savin's book was published in Serbia in 2018, but (at least some of) the texts contained in it date back to 2013 (Dugin & Savin, 2018, p. 192).

politics rather than the West's policy towards Russia, including NATO's eastward expansion. However, the search for a cause-and-effect relationship on such distant events required taking into consideration various aspects, albeit in a synthetic way.

The OAF was mentioned on several occasions by Russia's top political leaders shortly before the Russian invasion of Ukraine. The intent was to compare the contingent circumstances and objectives of the OAF to those of the Special Military Operation, that is, to have to intervene militarily to protect a population against a regime considered oppressive. However, this analogy has been criticized, highlighting its inconsistency.

An important point of convergence between the various interpretations examined concerns the effects of the OAF on the perception of the West in Russia. Regardless of the particular points of view, almost all of them are unanimous in noting that the OAF has significantly deteriorated relations between Russia and the West. The breakdown of Russian trust in the West helped to develop, in the following years, new political strategies to protect Russia's sovereignty and reaffirm its role as a great power. From a historical point of view, the OAF would represent the beginning of a turning point in relations between Russia and the West but also a push towards a multipolar world.

As for the interpretations that correlate the OAF with a warning to Russia, the main elements that are used to support this thesis essentially concern the questioning, by the USA, of the international order consolidated during the Cold War and of taking advantage of an unexpected situation of unipolarity and supremacy to advance its agenda, thus taking advantage of a phase of weakness in Russia. In this interpretation, the OAF is understood as an operation that would have served NATO to approach the borders of Russia and contain the latter. Within some of the texts that critically interpret the OAF, an observation emerges, namely that the OAF has awakened Russian patriotism and distanced Russia from the West.

Consequently, following this logic, the OAF would have contributed to undermining the relationship of trust between Russia and the USA, to the point of seriously deteriorating relations between the two countries, giving impetus to a Russian policy of nationalist character and revenge against the West.

Arguing that the Russian invasion of Ukraine in 2022 is a long-term effect of the OAF poses methodological and historiographical problems. In fact, to give substance to the thesis that the OAF had, albeit indirectly, contributed to the war in Ukraine, it would first be necessary to evaluate over twenty years of relations between the West and Russia, in the light of their political, diplomatic, and economic relations, as well as the various wars that have taken place during that period of time. In addition, it would be necessary to have access to primary archival sources, which is not yet possible at present.

According to the information taken from the texts consulted in this work, in order to interpret the Russian choice to invade Ukraine also as a long-term effect of the OAF, it would mean considering at least two intermediate steps and a final outcome. That is, the OAF has had the effect of undermining the trust of a part of Russia's political elites in the West. This would later contribute to the impetus towards a Russian nationalist policy aimed at reasserting its power. In turn, Russian nationalist policy would also manifest itself through the invasion of Ukraine.

Кристијан В. Костамања¹
Свеучилиште у Ријеци,
Центар за напредне студије Југоисточне Европе
Ријека (Хрватска)

РАТ У УКРАЈИНИ КАО ДУГОРОЧНИ ЕФЕКАТ НАТО ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ПРОТИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ? ПРЕГЛЕД

(Translation *In Extenso*)

Сажетак: Руска инвазија на Украјину у фебруару 2022. године може се повезати са историјским процесима, а не само са контингентним узроцима. У овом раду покушаћу да схватим да ли је могуће тврдити како је актуелни оружани сукоб у Украјини дугорочни ефекат НАТО бомбардовања Југославије 1999. године. Циљ истраживања јесте да се критички анализирају тумачења која НАТО интервенцију против Југославије виде као историјску прекретницу, као и какве је последице та интервенција имала. Истраживање је засновано на постојећој научној литератури и на говорима руских државника, а спроведено је примењујући историјски приступ и упоредну методу.

Кључне речи: рат у Украјини, Русија, операција Савезничка сила, Запад, Југославија

УВОД

Овај рад има за циљ да схвати, мада у општем смислу, да ли је могуће препознати интерпретативну повезаност између НАТО бомбардовања Југославије 1999. године, познатог под кодним именом операција Савезничка сила (ОСС), и руске инвазије на Украјину 2022. године. Прецизније говорећи, да ли је на неки начин прихватљиво рат у Украјини сматрати дугорочним ефектом поменути операције. Стога овај рад не полази од претпоставке да обавезно постоји веза између ова два историјска догађаја, већ има намеру да истражи да ли је могуће наћи било какву повезаност између њих.

Прво ћу укратко истражити нека од актуелних тумачења узрока рата у Украјини и шта је навело Русију да нападне Украјину у фебруару 2022. године. Друго, у кратким цртама ће бити размотрени поједини говори руских политичких ауторитета у данима који непосредно претходе инвазији на Украјину, а који садрже изричите референце на ОСС. Треће, биће размотрене и одређене критике којима је изложена

¹ christian.costamagna@gmail.com

Русија због сличности између ОСС и инвазије на Украјину, у покушају да се увиди која је граница таквих поређења.

На крају, биће испитана поједина тумачења, узета не само из академске литературе већ и шире, последица ОСС по руску политику према Западу. Циљ је утврдити да ли постоје елементи који на било који начин могу подржати повезаност у тумачењу између ОСС и руске инвазије на Украјину. Овај рад настао је као резултат истраживања, анализе и синтезе примарних и секундарних извора политичке и историјске природе.

РАЗЛИЧИТА ТУМАЧЕЊА УЗРОКА РАТА У УКРАЈИНИ

У овом чланку, продубљивање тумачења узрока руске инвазије на Украјину одвешће нас много даље од првобитне сврхе. За потребе овог рада, то ће бити ограничено на познавање чињенице да тренутно постоје различита тумачења која су често супротстављена једна другима. Један од најпознатијих и најконтроверзнијих погледа заступа амерички политиколог Џон Миршајмер (John Mearsheimer), који тврди да примарну одговорност носе Сједињене Америчке Државе зато што су желеле да Украјина уђе у НАТО, што представља опасност по националну безбедност Русије (European University Institute, 2022).

Међутим, остали стручњаци се не слажу са овим погледом. На пример, Персон и Мекфол тврде да је погрешно изјавити како би потенцијални улазак Украјине у НАТО предодредио реакцију Русије, јер је Москва претходно прихватила ову могућност. Наиме, мотив за руску „денацификацију“² Украјине треба потражити у страху Путиновог режима од демократије, зато што је Путинов стварни циљ „промена антидемократског режима“ у Украјини (Person & McFaul, 2022).

Други стручњак за Русију, професор Стивен Коткин, има сличне ставове као Персон и Мекфол. Заправо, Коткин (The New Yorker, 2022) повезује актуелну политику Русије не са експанзијом НАТО-а, већ са дуготрајним одликама руске историје, нарочито аутократијом, репресијом и милитаризмом, односно „интерним процесима у Русији који објашњавају оно где смо данас“. Суштина проблема би, према Коткину, била то што је Русија велика сила, али се не може такмичити на истом нивоу са Западом зато што је „Запад одувек био моћнији“ (The New Yorker, 2022).

Амерички политиколог Џозеф Нај даје тумачење узрока рата у Украјини које је изражено на четири нивоа и као непосредне узроке препознаје Путинову претпоставку, која се касније показала погрешном, да у Кијеву може поставити марионетску владу. Као посредне узроке, Нај препознаје аспекте као што су, на пример, то што је Путин посматрао Украјину као неку вештачку државу, а истовремено је желео да прошири „руски свет“ и руску територију, попут великих царева из прошлости. Међу најпосреднијим узроцима, према Нају, јесте проширење НАТО-а, али он ово сматра фактором који није тако акутан. Напоследку, када је реч о најекстремнијим узроцима, Нај верује да се у Русији одвија разочаравајући процес транзиције који

² Као што је познато, „денацификација“ је термин који Русија користи да би означила инвазију на Украјину у фебруару 2022. године.

је почео после хладног рата (Нге, 2022). Стога се ОСС не помиње као могући узрок руске инвазије на Украјину, чак ни као најпосреднији мотив.

Да поједноставимо, ове две тезе, међу горе наведенима, које су најсупротстављеније када је реч о рату у Украјини, спадају у две различите сфере. Наиме, тврдња да је НАТО одговоран за рат у Украјини повезана је са факторима који се налазе ван Русије. Насупрот томе, тврдња да је Русија кроз историју била аутократска и милитаристичка држава која се плаши демократије односи се на динамику унутрашње природе у Русији. Ова тумачења очигледно не укључују ОСС као дугорочни узрок сукоба у Украјини.

У наставку ћемо покушати да схватимо да ли је могуће утврдити везу између ОСС и руске одлуке да нападне Украјину 2022. године.

РУСИЈА И НАТО БОМБАРДОВАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Са историјског становишта, Путинов чувени говор на Конференцији о безбедносној политици у Минхену 2007. године (Kremlin, 2007), а не његов говор у Међународном дискусионом клубу „Валдај“ 2013. године (Kremlin, 2013) или пак његов чланак „О историјском јединству Руса и Украјинаца“ (Kremlin, 2021), највероватније би могао да објасни разлоге за одлуку о нападу на Украјину 2022. године много боље него ОСС као таква. Међутим, елемент неоспорног интереса јесте то што је Путин 23 године касније одлучио да помене НАТО бомбардовање Југославије пре самог напада на Украјину.

У ствари, у данима непосредно пред руски напад на Украјину, могуће је наћи референце на ОСС у бар две критичне прилике, у говорима политичких вођа у Москви. Први случај је конференција за штампу са немачким канцеларом Олафом Шолцем 15. фебруара 2022, када се руски председник пожалио да је НАТО бомбардовањем Србије 1999. године показао агресивни став, поготово што је поступао без одобрења Уједињених нација (Tagesschau, 2022). Шолц му се успротивио тврдећи да је ту операцију 1999. године НАТО извео да би спречио геноцид³, али је Путин отворено одговорио упоредивши са геноцидом оно што Кијев ради у Донбасу.⁴

Друга прилика била је састанак Савета безбедности Руске Федерације одржан 21. фебруара 2022. године (Kremlin, 2022), када је министар иностраних послова Руске Федерације, Сергеј Лавров, говорећи о ономе што је Путин рекао Шолцу, потврдио Путиново тумачење, према којем, као што НАТО тврди да је желео да спречи геноцид на Косову 1999. године, и Русија на сличан начин намерава да спречи геноцид над Русима у Донбасу.

Путин или Лавров, као што се може видети из горе наведених случајева, немају намеру отворено да искористе ОСС као мотив за могући напад Русије на Украјину, такође зато што објективно не постоји директна веза између ова два догађаја. Међутим,

³ Шолц је говорио о томе како државе чланице НАТО-а правдају војну интервенцију из 1999. године.

⁴ Путин је говорио о начину на који власти у Кијеву поступају према руском становништву на истоку Украјине након догађаја из 2014. године.

подсећање на догађаје из 1999. године између НАТО-а и Југославије послужило је да се, у најмању руку, у званичном наративу који је усвојила Русија, на етичком и моралном нивоу, у очима међународног јавног мњења, оправда планирани напад Русије на Украјину.

КРИТИКА РУСКИХ ТУМАЧЕЊА ОПЕРАЦИЈЕ САВЕЗНИЧКА СИЛА

За време 2022. године, када је рат у Украјини већ био у току, забележени су покушаји да се објасни због чега је Русија поменула и ОСС у вези са ратом у Украјини. Наиме, у детаљној анализи Џејд Мекглин наводи:

„Кремљ већ дуго подстиче и распирује колективну националну трауму због распада Совјетског Савеза како би себе приказао као осветника за понижења из прошлости. Подсећајући на Косово у вези са Украјином, Русија показује (пре свега себи) да је повратила статус велике силе и да отворено покушава да уништи безбедносну архитектуру после хладног рата, прелазећи праг у други светски поредак, уместо да само строже дефинише или ревидира постојећа правила“ (McGlynn, 2022).

Политиколог који се бави Западним Балканом, Флоријан Бибер, сматра да је неосновано поређење ОСС са сукобом у Украјини. Он, наиме, пише следеће:

„Путиново позивање на НАТО у циљу правдања рата против Украјине лако би се могло одбацити као грубо искривљавање стварности. Иако је правни основ за интервенцију НАТО-а био прилично слаб, кршење људских права и етнички засновано уњетавање Албанаца од стране југословенских и српских власти били су чврсто документовани, као и неспремност овог режима да прихвати дипломатско решење“ (Bieber, 2022).

Бибер (Bieber, 2022) се такође присећа чињенице да се ОСС мора контекстуализовати на основу онога што се дешавало претходних година у Хрватској и Босни и Херцеговини:

„[...] геноцид, етничко „чишћење“ и страшне ратне злочине починила је армија босанских Срба, коју је опремала и финансирала Југословенска армија, са којом се на крају спојила. Постојала је разумна основа за интервенцију НАТО-а, а Савет безбедности УН који је могао да одобри ову операцију био је блокиран противљењем Русије и Кине“ (Bieber, 2022).

Позивајући се на чланак Камерона Абадија, Бибер наглашава чињеницу да је интервенција НАТО-а напослетку била изазвана реваншистичком реакцијом Русије и Кине. Операција НАТО-а против Србије 1999. године би, стога, била „прекретница“ за Русију, као и за Кину, зато што су оне посматрале НАТО као „главну претњу“. На крају, Бибер (Bieber, 2022) додаје да је „[за] Русију под Путином [...] Косово постало кључно својство у дефинисању односа Русије са Западом и у налажењу оправдања за руску политику према њеним суседима”.

Још изричитоји је Мајкл Мартенс, новинар и дописник дневних новина *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, који сматра „пропаганду Кремља“ тумачењем према којем бомбардовање Југославије из 1999. може да оправда ратове Русије против суседних земаља. Мартенс у суштини сматра да су случајеви Југославије из 1999. и Украјине из 2022. године неупоредиви, са извесним изузецима. На крају Мартенс додаје да је 1999. године постојао сасвим другачији контекст зато што је све уследило после година рата у Босни и кључног случаја Сребренице, као и озбиљних одговорности војске Републике Српске. Стога је 1999. године циљ био да се избегне понављање нове Сребренице на Косову (Martens, 2022).

Као што се може видети, оштра критика Путиновог позивања на ОСС јесте то што Русија инструментализује НАТО бомбардовање Југославије да би, у ствари, оправдала своје амбиције као велике силе и осветила се за понижење претрпљено 90-их година 20. века. Осим тога, према критичарима, ОСС је била морално оправдана кампања, без обзира на норме међународног права.

РУСКО НАЛАЖЕЊЕ СМИСЛА У ПОСЛЕДИЦАМА ОСС

То да је ОСС довела до затегнутости у односима између САД и Русије било је очигледно од самог почетка. Постојала је велика тензија, нарочито када су руске војне снаге заузеле аеродром у Приштини у јуну 1999. године. Био је то без сумње најозбиљнији тренутак у односима између Вашингтона и Москве од краја хладног рата. У то време, постојао је страх да би чак могло доћи до директног сукобљавања НАТО-а и руских снага.⁵ Међутим, ОСС ће на неки начин оставити трага у односима између Запада и Русије чак и у наредном периоду.

Др Олег Левитин, руски дипломата који је „[...] службовао у одељењу за Балкан у оквиру руског Министарства иностраних послова и у руским амбасадама у Тирани и Београду [...]“ (Levitin, 2000, p. 130), наводи да је „[...] Русија доживела прави фијаско на Балкану“ зато што „Москва није успела ни да постане истински партнер Запада нити да створи делотворну испоставу против Запада у Југославији“ (Levitin, 2000, p. 131). Левитин проналази узроке овог „фијаска“ у факторима типичним за унутрашњу политику Русије, као што су слабост Русије, недоследност њене спољне политике и стално одуговлачење и импровизовање руске дипломатије (Levitin, 2000, p. 130). Левитин износи веома оштру критику руске политике, тврдећи следеће:

„Бес у руском естаблишменту и у општој јавности због војне интервенције НАТО-а руске власти су искористиле да пребаце кривицу за сопствени неуспех на Косову. Многи аналитичари су правилно истакли да је реакција Русије на бомбардовање Југославије није имала много везе са самим Косовом. Уместо тога, бес је био израз ширег осећања против НАТО-а и вентил за сва понижења и фрустрације постсовјетског периода. Ова осећања би изашла на површину са ратом или без рата на Косову“ (Levitin, 2000, p. 138).

⁵ За реконструкцију догађаја погледати књигу коју је написао Норрис (Norris, 2005).

Надаље, Левитин са своје тачке гледишта верује да „[...] пораст расположења против Запада, оштра реторика и злослутно обнављање руске војне доктрине и концепта националне безбедности нису довољни разлози за закључак како су интервенција на Косову – и, самим тим, проширивање НАТО-а – били грешке“ (Levitin, 2000, pp. 138–139).

Руски дипломата Левитин завршава свој чланак прогнозом за будућност:

„После избора у марту 2000. године, ново руководство⁶ (које ће наводно доћи на власт на платформи обнављања руске моћи и нове отворености у спољној политици) можда ће доћи у искушење да употреби Косово као изговор за антиамеричку и антизападњачку реторику“ (Levitin, 2000, p. 139).

Другачији приступ од Левитиновог, мада не сасвим другачији када је реч о закључцима, има професор Џејмс Курт, амерички политиколог, који, говорећи о последицама ОСС по Русију, изјављује следеће:

„Русија може одмах да протумачи рат на Косову као успостављање корисних преседана за сопствене ратове у будућности. Ако Сједињене Америчке Државе и НАТО могу да употребе војну силу како би заштитили потлачену мањину у оквиру неке друге државе, онда Русија може легитимно да употреби војну силу како би заштитила потлачену мањину, нарочито руску, у оквиру суседне државе. У будућности, Русија би могла искористити Косово као оправдање за војну интервенцију у државама као што су Естонија, Летонија, Украјина и Казахстан, па чак и када прави мотив није заштита руске мањине и њене безбедности, већ обнављање руске моћи“ (Kurth, 2001, p. 91).

Десет година после ОСС, Марк Вебер, професор међународне политике, позивајући се на чланак Дерека Аверea, тврди следеће:

„ОСС је допринела руском осећању неодобравања Запада које је тињало још од краја хладног рата и било главни фактор у преусмеравању ка геополитичком прагматизму под председником Путином. Руски поступци, од употребе силе у Чеченији до интервенције у Грузији, могу се пратити уназад све до кризе на Косову“ (Webber, 2009, p. 459).

Пажљиво читајући текст руског научника Леонаса Толвајшиса (2019) могуће је наћи веома значајан аспект за сврху овог рада, наиме то да је НАТО бомбардовање Југославије имало одлучујући утицај на спољну политику Русије и да је променило оријентацију Русије према Западу (Tolvaishis, 2019, p. 104). Наиме, „судбина Југославије пројектована је у судбини коју је НАТО алијанса предвидела за саму Русију (распад и губитак субјективности)“, у контексту с краја 90-их година 20. века, према којем је Русија слаба и због унутрашње финансијске кризе. Према Толвајшису, промена је навела Русију да прихвати „реалполитичку парадигму“ (Tolvaishis, 2019, p. 104).

Напоследку, према мишљењу новинара Станка Церовића, чији је чланак, за разлику од горе наведених текстова, објављен када је почео рат у Украјини (Radio Television

⁶ Владимир Путин изабран је за новог председника Руске Федерације.

of Serbia [RTS], 2022), ОСС би био почетна фаза дугог низа ратова које ће Сједињене Америчке Државе водити наредних година, нпр. „у Авганистану, Ираку, Либији и Сирији“. Церовић (RTS, 2022) верује да је са ОСС започет „тајни светски рат“ који се наставља до данас, укључујући и актуелни рат у Украјини. Заузврат, сврха ових ратова које води Америка, према Церовићу, била би да се ослабе велике силе попут Русије и Кине, и да се осигура превласт Америке. Међутим, ОСС ће се показати као грешка, према Церовићевом мишљењу, зато што је поступање НАТО-а са Американцима на челу било сигнал упозорења разним земљама, а не само Русији, да би и оне могле доживети исту судбину, што их је натерало да поново почну да се наоружавају (RTS, 2022).

У наставку текста ћемо на синтетички начин сагледати неке текстове који, слично Церовићевом мишљењу, тумаче ОСС као напад САД такође усмерен против Русије, као и последице које је ОСС имала на унутрашњу политику Русије.

Први случај односи се на интервју са Александром Солжењичиним, руским добитником Нобелове награде за књижевност и чувеним дисидентом за време Совјетског Савеза (Radio Television of Vojvodina [RTV]), који је 2007. године тврдио да је напад НАТО-а на Србију довео у питање односе Русије са Западом „на свим нивоима руског друштва“. Солжењичин, међутим, додаје да је други фактор који је допринео овој дубокој промени у руској перцепцији Запада и експанзија НАТО-а на територије некадашњег Совјетског Савеза (RTV, 2007). Као што ћемо видети у наставку, и код осталих аутора могуће је наћи тумачења слична Солжењичиновим.

У говору руског генерала Леонида Ивашова (Vojvodić, 2009) могуће је видети везу између ОСС и Русије. У ствари, из његовог говора следи да су и Србија и Русија већ неко време на мети Запада у једном виду рата који није само војни, већ садржи и различите димензије – економску, политичку итд. (Vojvodić, 2009, p. 67). Према генералу Ивашову, Запад, састављен од „англосаксонске елите“, „немачких злочинаца“ вођених осветничким духом, „међународног ционизма“, „међународне финансијске олигархије“ и у савезу са „међународним хришћанством“, нарочито са „Ватиканом“, учвршћен на позицији предности добијеној после распада Совјетског Савеза, покушаће да контролише свет и да га направи једнополарним, у складу са својим циљевима. Према мишљењу генерала Ивашова (Vojvodić, 2009, p. 68), Србија би стога постала „полигон“ за доказивање ових нових циљева Запада.⁷

Занимљиво је то што је у јануару 2022. године (The Moscow Times, 2022), супротно ономе што би се могло очекивати, генерал Ивашов издао коминике у којем позива председника Путина да поднесе оставку и да оконча своју „злочиначку политику изазивања рата“. Тако 2022. године Ивашов приписује руској политичкој елити и њеном властољубљу одлуку којом се ризикује „потпуно уништење руске државности и истребљење староседелачког становништва ове земље“ (The Moscow Times, 2022). Због тога је права опасност по Русију унутрашње природе и неће доћи са Запада или из Украјине.

⁷ Изјаве генерала Ивашова заслужују низ неопходних процена и одговарајућих коментара. На пример, тумачење Запада које даје генерал Ивашов има много додирних тачака са низом теорија завере, које су присутне и у Србији. Видети, на пример, Byford (2006). Ипак, овде смо се ограничили на препознавање чињенице да се, у релативно посредном облику, јавља паралела између ОСС и наводног рата који Запад води против Русије, а не против Југославије.

Руска историчарка Елена Гускова, стручњак за Балкан, тумачи последице НАТО бомбардовања Југославије и одаје Србији, која је сама бранила „границе православља и словенства“, историјско признање због тога што је Русију оствестила о „њеној улози, задацима и могућностима пружања отпора оваквим догађајима“, то јест, силама и логици у основи НАТО бомбардовања Југославије (Guskova, 2010, p. 223).

Александар Дугин и Леонид Савин⁸ тврде да је „Србија (Југославија) практично била прва држава која је постала експериментално бојно поље за мрежне ратове [...]“ (Dugin & Savin, 2018, p. 63).⁹ Према овим руским ауторима, Србија је последњих двадесет година (Dugin & Savin, 2018, p. 64) предмет насилног наметања западњачке идеологије и институционалних модела науштрб оних локалних. Крајњи циљ оваквог наметања од стране Запада, према Дугину и Савину, јесте, у суштини, подређивање Србије западњачким интересима. Дугин и Савин тврде да ће Сједињене Државе, користећи војну доктрину познату као *мрежно-центрични рајџ*, која потиче из 90-их година прошлог века, покушати да наметну своје стратешке, политичке и економске интересе на глобалном нивоу, не обавезно војним средствима. Дугин и Савин наводе да је и Русија предмет мрежног рата Сједињених Држава (Dugin & Savin, 2018, p. 165), што угрожава суверенитет Русије, а *мрежни рајџ* називају „завером“ (p. 193). За разлику од осталих аутора наведених у овом раду, Дугин и Савин у свом есеју заправо не препознају јасну узрочно-последичну везу између ОСС и последица домаће политике у Русији. У књизи Дугина и Савина стоји да се, према њиховом тумачењу, иста логика која је довела до ОСС 1999. године¹⁰ сада примењује у случају Русије¹¹, односно да је реч о хегемонистичкој вољи Сједињених Држава против остатка света. У том смислу, Дугин и Савин су ближи ставовима Ивашова (Vojvodić, 2009) и Церовића (RTS, 2022).

Руски новинар и политичар Пјотр Олегович Толстој верује да је бомбардовање Србије „убедило Русе“ у „лицемерје“ и „двоструке стандарде“ Запада (Tolstoy, 2019, p. 164). Он додаје да је „оно што се догодило Србији била лекција Русији и Русима. Исто тако, то је одредило наше односе са Западом и наставиће да их одређује у будућности“ (Tolstoy, 2019, p. 166).

Даље тумачење на основу тезе према којој је ОСС, између осталог, била усмерена и против Русије, може се наћи у тексту Константина Затулина, односно у тврдњи да Сједињене Државе такође воде рат „против Русије“ (Zatulin, 2020, p. 175). Затулин, међутим, додаје да Русија ово није разумела у датом тренутку, поготово за време Јељциновог режима. На крају свог говора Затулин поново истиче како је важно да Руси не буду „бојажљиве патриоте“, јер би то у противном значило да „ништа нису научили из трагедије у Југославији“, очигледно имајући на уму ОСС (Zatulin, 2020, p. 177).

У свом коментару, новинар Олег Бондаренко (2020) наводи да Јељцинова политика није одбранила југословенске, па чак ни руске интересе и, осим тога, операција НАТО-а би стога ставила тачку на „прозападњаштво“ у Русији (Bondarenko, 2020,

⁸ Захваљујем анонимном рецензенту који ми је указао на ову књигу.

⁹ Нумерација страна односи се на дигиталну верзију књиге.

¹⁰ Овај концепт Леонид Савин је објаснио на промоцији књиге (HelmCast, 2 March 2018).

¹¹ Књига Дугина и Савина објављена је у Србији 2018. године, али неки текстови потичу још из 2013. године (Dugin & Savin, 2018, p. 192).

р. 207). Бондаренко такође наводи да је могуће пратити повезаност између ОСС, реакција у Русији тога доба, почетка Путиновог председничког мандата и догађаја у Украјини 2014. године. Заједничка нит у овом низу догађаја јесте „суверена политика“ Русије, у дисконтинуитету са Јељциновом политиком, која је, уместо тога, била прозападњачка (Bondarenko, 2020, р. 208).

ЗАКЉУЧЦИ

Непосредни узроци рата у Украјини, који је избио због руске инвазије у фебруару 2022, како се наводи у текстовима набројаним у овом раду, не укључују ОСС. Јављају се узроци другачије природе, повезани са ауторитативним карактером руске унутрашње политике, а не са политиком Запада према Русији, укључујући и експанзију НАТО-а ка истоку. Међутим, потрага за узрочно-последичном везом временски далеких догађаја захтевала је да се у обзир узму разни аспекти, иако на синтетички начин.

ОСС су неколико пута поменули највиши политички руководиоци Русије непосредно пре руске инвазије на Украјину. Намера је била да се упореде контингентне околности и циљеви ОСС са онима у специјалној војној операцији, то јест, да је војна интервенција неопходна како би се становништво заштитило од режима који се сматра тиранским. Међутим, ова аналогија је наишла на критику и истакнута је њена недоследност.

Важна додирна тачка између разних анализираних тумачења тиче се утицаја ОСС на руску перцепцију Запада. Без обзира на дата гледишта, готово сва она су једногласна у томе да је ОСС у знатној мери погоршала односе између Русије и Запада. Губитак руског поверења у Запад је у наредним годинама довео до развоја нових политичких стратегија за заштиту руске суверености и потврде њене улоге као велике силе. Из историјске перспективе, ОСС представља почетак прекретнице у односима између Русије и Запада, али и подстицај ка вишеполарном свету.

Што се тиче тумачења која повезују ОСС са упозорењем Русији, главни елементи који су употребљени у прилогу овој тези суштински се односе на то да су САД оспориле међународни поредак учвршћен током хладног рата и искористиле предности неочекиване ситуације једнополарности и надмоћи како би наметнуле своју агенду, користећи на тај начин једну фазу слабости у Русији. Према овом тумачењу, ОСС се сматра операцијом која је НАТО-у послужила да се приближи границама Русије и да онемогући њено реаговање. У неким од текстова који критички тумаче ОСС, јавља се став да је ОСС пробудила руски патриотизам и да је Русију удаљила од Запада.

Самим тим, у складу са овом логиком, ОСС је допринела подривању односа поверења између Русије и САД до те мере да су се односи између ове две државе озбиљно погоршали, што је подстакло руску политику националистичког карактера и реваншизма према Западу.

Тврдње да је руска инвазија на Украјину 2022. године дугорочни ефекат ОСС покрећу методолошке и историографске проблеме. У ствари, да би се подржала теза о томе како је ОСС, мада посредно, допринела рату у Украјини, прво би било неопходно проценити више од двадесет година односа између Запада и Русије у светлу њихових политичких, дипломатских и економских односа, као и разне ратове који

су вођени у том временском периоду. Осим тога, било би неопходно имати приступ примарним архивским изворима, што још увек није могуће.

Према информацијама из текстова наведених у овом раду, да би се одлука Русије да нападне Украјину протумачила и као дугорочни ефекат ОСС, требало би узети у обзир најмање два међукорака и коначни исход. Наиме, ОСС је утицала на пољуљано поверење једног дела руске политичке елите у односу на Запад. То ће касније допринети подстицају руске националистичке политике чији је циљ да поново наметне своју моћ. Руска националистичка политика ће се, заузврат, такође манифестовати кроз инвазију на Украјину.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Bieber, F. (2022). The Long Shadow of the 1999 Kosovo War. *Comparative Southeast European Studies*, 70(2), 181-188. <https://doi.org/10.1515/soeu-2022-0025>
- Bondarenko, O. (2020). NATO aggression made Russia aware. In: R. Radinović (ed.) *Aggression That Lasts: Proceedings from the International Conference dedicated to the Twentieth Anniversary of NATO Aggression on FR Yugoslavia: Not to Be Forgotten* (pp. 207–209). Beograd: Beogradski forum za svet ravnopravnih; SUBNOR Srbije; Klub generala i admirala Srbije; Društvo srpskih domaćina. [In Serbian]
- Byford, J. (2006). *Conspiracy theories: Serbia against the “New World Order”*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. [In Serbian]
- Dugin, A. G. and Savin, L. V. (2018). *Network wars*. Beograd: Avala press. Available at: <https://www.novinarnica.net/knjige/1695/mrezni-ratovi> [In Serbian]
- European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (17 June 2022). John Mearsheimer on the causes and consequences of the Ukraine war. Available at: <https://www.eui.eu/news-hub?id=john-mearsheimers-lecture-on-the-causes-and-consequences-of-the-ukraine-war>
- Guskova, E. (2010). Why is Yugoslavia tortured? In: D. Vučićević (ed.) *Twilight of the West: NATO Aggression: To Not Forget* (215–224). Beograd: Beogradski forum za svet ravnopravnih, Milenium grup. [In Serbian]
- HelmCast (2018, March 2). Network wars! – Aleksandar Dugin. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=6IVnXYrU9qQ&t=1716s> [In Russian and in Serbian]
- Kremlin (2007, February 10). Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/24034>
- Kremlin (2013, September 19). Meeting of the Valdai International Discussion Club. Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>
- Kremlin (2021, July 12). Article by Vladimir Putin “On the Historical Unity of Russians and Ukrainians”. Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Kremlin (2022, February 21). Security Council meeting. The Head of State held a meeting of the Security Council of the Russian Federation in the Kremlin., Available at: <http://kremlin.ru/events/president/news/67825> [In Russian]

- Kurth, J. (2001). First War of the Global Era: Kosovo and U.S. Grand Strategy in Bacevich, A. J. and Cohen, E. A. (eds). *War over Kosovo: Politics and Strategy in a Global Age* (pp. 63–96). New York: Columbia University Press.
- Levitin, O. (2000). Inside Moscow's Kosovo muddle, *Survival*, 42:1, 130–140. [10.1093/survival/42.1.130](https://doi.org/10.1093/survival/42.1.130)
- McGlynn, J. (2022, March 3). Why Putin Keeps Talking About Kosovo. *Foreign Policy*. Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/03/03/Путин-ukraine-russia-nato-kosovo/>
- Norris, J. (2005). *Collision Course: NATO, Russia, and Kosovo*. Westport, Conn.; London: Praeger.
- Nye, J. S. (2022, October 4). What Caused the Ukraine War? Available at: <https://www.project-syndicate.org/commentary/what-caused-russia-ukraine-war-by-joseph-s-nye-2022-10>
- Person, R. and McFaul, M. (2022). What Putin Fears Most. *Journal of Democracy*, 2022 vol. 3, no. 2, 18–27. Available at: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/what-Путин-fears-most/>
- Radio Television of Serbia (2022, September 27). This world war began with the bombing of the Federal Republic of Yugoslavia in 1999, and with the war in Ukraine the world is just now heading for disaster: the metaphysical stupidity of mankind. Available at: <https://oko.rts.rs/lektira/4963419/ovaj-svetski-rat-je-poceo-bombardovanjem-sr-jugoslavije-1999-a-s-ratom-u-ukrajini-svet-upravo-srlja-u-katastrofu-metafizicka-glupost-ljudskog-roda.html>. [In Serbian]
- Radio Television of Vojvodina (2007, July 26). Solzhenitsyn: NATO attack on Serbia changed Russians' attitude towards the West. Available at: https://rtv.rs/sk/politika/solzenjicin-napad-nato-a-na-srbiju-promenio-stav-rusa-prema-zapadu_25009.html. [In Serbian]
- Tagesschau (2022, February 15). Putin and Scholz focus on dialogue. Available at: <https://www.tagesschau.de/ausland/asien/scholz-Путин-109.html> [In German]
- The Moscow Times* (2022, February 7). Anti-War Broadside Highlights Nationalist Critique of Putin. The anti-war letter published by a fringe former colonel is a useful reminder that Putin's belligerent nationalist rhetoric certainly doesn't convince everyone. Available at: <https://www.themoscowtimes.com/2022/02/07/anti-war-broadside-highlights-nationalist-critique-of-Путин-a76280>
- The New Yorker* (2022, March 11). The Weakness of the despot. An expert on Stalin discusses Putin, Russia, and the West. Available at: <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/stephen-kotkin-Путин-russia-ukraine-stalin>
- Tolstoy, P. O. (2019). Russia was wrong. In: A. Vlajković (ed.) *78 Days of the Apocalypse: Truth Accuses: NATO Bombing of Yugoslavia 1999* (164–166). Novi Sad: Prometej; Beograd: Asocijacija „Srpska veza”. [In Serbian]
- Tolvaishis, L. (2019). Impact of NATO's attack on the Federal Republic of Yugoslavia on the foreign policy of the Russian Federation. *Diplomatija i bezbednost*, vol. II (2), no. 1 (85–108). Available at: <http://www.diplomatija.com/wp-content/uploads/2019/12/Diplomatija-i-bezbednost-Broj-1-god-II.pdf> [In Serbian]
- Vijesti* (2022, March 16). Kosovo '99 and Ukraine '22: Huge differences and a couple of similarities. Available at: <https://www.vijesti.me/svijet/balkan/595199/kosovo-99-i-ukrajina-22-ogromne-razlike-i-par-slicnosti> [In Serbian]

- Vojvodić, D. (2009). Messages of General Ivasov. In: M. Đošan (ed.). *Yugoslav Army in Defence against NATO Aggression 1999: Testimonies*. Vol. 2. (pp. 67–69). Klub generala i admirala Vojske Srbije. Beograd: Beoknjiga. [In Serbian]
- Zatulín, K. (2020). Russia between two magnets. In: Radinović, R. (ed.) *Aggression That Lasts: Proceedings from the International Conference dedicated to the Twentieth Anniversary of NATO Aggression on FR Yugoslavia: Not to Be Forgotten (173–177)*. Beograd: Beogradski forum za svet ravnopravnih; SUBNOR Srbije; Klub generala i admirala Srbije; Društvo srpskih domaćina. [In Serbian]
- Webber, M. (2009). The Kosovo War: A Recapitulation. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 85(3), 447–459. <http://www.jstor.org/stable/27695024>.